

ВІДГУК

офіційного опонента Білавич Галини Василівни на дисертаційну роботу Герасимчука Володимира Леонідовича «Розвиток санітарно-гігієнічної освіти дітей та молоді на Закарпатті (друга половина XIX – перша половина XX століття)», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Сьогодні українська школа перебуває в пошуку ефективних форм та методів навчання і виховання в поєднанні зі здоров'язберезувальними технологіями. Вони вимагають перегляду й переосмислення набутого досвіду, історико-педагогічного аналізу праць українських учених різних періодів, народних виховних традицій, що лягли в основу здоров'язберезувальної парадигми сучасної вітчизняної педагогічної науки.

Українська освіта спрямована на формування здорової, гармонійно розвиненої особистості, розвиток її творчих, фізичних і розумових здібностей, її всебічне виховання та підготовку до суспільного життя. У зв'язку із цим чільне місце посідає турбота про здоров'я зростаючого покоління як ключова ланка його всебічного розвитку. Відповідно санітарно-гігієнічна освіта повинна посісти належне місце в навчально-виховному процесі дітей та юнацтва з огляду на її оздоровче спрямування, формування необхідних життєвих навичок для збереження і зміцнення здоров'я. Важливу роль у цьому процесі відіграє не тільки школа, а й позитивний приклад батьків, вихователів, громадськості тощо.

Відтак санітарно-гігієнічна освіта покликана сформувати в дітей та юнацтва ціннісні орієнтації до власного здоров'я та здоров'я тих, хто їх оточує, через санітарно-гігієнічне навчання і виховання, яке повинно відбуватися на всіх освітніх ланках і стати інтегрованим компонентом різних

навчальних дисциплін, а також входити до структури підготовки педагогічних кадрів.

Тому за сучасних умов розвитку української школи заслуговує на увагу використання історичного досвіду щодо санітарно-гігієнічної освіти дітей та юнацтва на Закарпатті (друга половина XIX – перша половина XX століття).

Нині, на жаль, у сучасній школі простежуємо певний дисбаланс в організації санітарно-гігієнічного просвітництва учнів: перевага теоретичних знань над практичними навичками, зниження ролі виховного впливу на формування здорової особистості через нівеляцію юнацтвом духовних цінностей, перекручення понять моральності тощо.

З означених позицій актуальність виконаної дисертаційної роботи Герасимчука Володимира Леонідовича «Розвиток санітарно-гігієнічної освіти дітей та молоді на Закарпатті (друга половина XIX – перша половина XX століття)» не викликає сумніву.

Виконане дослідження має як теоретичну, так і практичну значущість, оскільки використання продуктивного історичного досвіду за умов сьогодення сприятиме підвищенню рівня санітарно-гігієнічної культури дітей та юнацтва, формуванню в них ціннісних орієнтацій на здоровий спосіб життя.

Його наукова та практична значущість зумовлюється потребою розв’язання низки суперечностей, зокрема й між нагромадженням українською педагогічною наукою значного доробку з історії розвитку освіти в Західній Україні та відсутністю окремого цілісного дослідження теорії і практики санітарно-гігієнічної освіти дітей та юнацтва на Закарпатті (друга половина XIX – перша половина XX століття). Автор ґрунтовно дослідив ті аспекти порушеної проблеми, які були досі невідомі, замовчувані чи представлені суб’єктивно, упереджено.

Дисертація є складником науково-дослідницької роботи. Тема виконаного дисертаційного дослідження входить до тематичного напрямку досліджень Дрогобицького державного педагогічного університету імені

Івана Франка «Зміст навчання і виховання в мовах реформування освіти в Україні».

Структура рецензованого дисертаційного дослідження загалом логічна. Науковий апарат дисертації сформульований грамотно.

Систематизовані й викладені в дисертаційному дослідженні В. Л. Герасимчука фактографічний матеріал й теоретичні висновки мають практичне значення, яке, насамперед, полягає у творчому використанні основних положень і висновків дисертаційної роботи в навчально-виховному процесі загальноосвітніх шкіл, а також у позакласній роботі з метою формування санітарно-гігієнічної культури учнів. Результати дослідження можуть бути використані при: розробці освітніх програм і концепцій модернізації системи виховання учнівської та студентської молоді; організації, удосконаленні процесу виховання в різних типах навчальних закладів та підвищення кваліфікації вчителів; підготовці навчально-методичної літератури для загальноосвітніх шкіл; при розробці лекційних курсів і семінарів з «Історії педагогіки», «Теорії і практики виховання», «Валеології», «Безпеки життєдіяльності» та ін., при написанні навчальних підручників та посібників, методичних вказівок для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, а також бути корисними аспірантам і магістрам під час виконання кваліфікаційних робіт тощо.

Ознайомлення зі змістом роботи переконує, що її автор здійснив вагомий внесок у розвиток історико-педагогічних знань: він долучилася до розробки теоретико-методологічних основ санітарно-гігієнічної освіти й виховання, причому підійшов до цієї проблеми творчо, з позицій наукового дискурсу.

Доволі новаторським виглядає останній підрозділ дисертації, де В.Л. Герасимчук окреслює можливості використання досвіду закарпатських педагогів і просвітників щодо санітарно-гігієнічного навчання й виховання за умов сучасного культурно-освітнього простору.

На широкій джерельній базі дисертант реконструював систему санітарно-гігієнічної освіти дітей та юнацтва на Закарпатті (друга половина XIX – перша половина XX століття)» на різних історичних етапах розвитку українства західного регіону. Отож у регіональному західноукраїнському вимірі автор підійшов до визначення передумов становлення і розвитку санітарно-гігієнічної освіти учнів, розкрив тенденції формування її інституційної структури тощо.

Про намагання цілісно дослідити порушену проблему свідчать такі підходи й напрацювання В.Л. Герасимчука.

Зокрема, він доволі переконливо обґрунтував теоретико-методологічні засади дослідження, історіографію та джерельну базу роботи, системно розкрив методичні засади і поняття санітарно-гігієнічної освіти; проаналізував розвиток санітарно-гігієнічної освіти на Закарпатті у другій половині XIX – першій половині XX ст. та з'ясував основні тенденції, що вплинули на цей процес; розкрив та доповнив сутність поняття «санітарно-гігієнічна освіта» у руслі сучасних педагогічних теорій; виявив провідні тенденції та чинники (соціальні, економічні, медичні, освітні, санітарно-гігієнічні), що вплинули на формування санітарно-гігієнічної освіти на Закарпатті досліджуваного періоду; розробив періодизацію розвитку санітарно-гігієнічної освіти на етнічних закарпатських землях з урахуванням суспільно-політичних та культурно-освітніх трансформацій, притаманних закарпатському регіону другої половини XIX – першої половини XX ст.; запропонував шляхи використання історичного досвіду розвитку санітарно-гігієнічної освіти на Закарпатті в сучасних умовах.

Заслугують на увагу проблемно-хронологічний (класифікація періодів розвитку санітарно-гігієнічної освіти на закарпатських землях), порівняльний (установлення особливостей розвитку санітарно-гігієнічної освіти на закарпатських землях відповідно до суспільно-політичних та культурно-освітніх змін у досліджуваний період) та структурно-системний (аналіз змісту санітарно-гігієнічної освіти з метою узагальнення виявлених здобутків

та їхньої інтерпретації в річищі сучасної освітньої парадигми) підходи до розгляду порушеної проблеми в історичному вимірі, що завдяки герменевтичному методові дослідження уможливило переосмислити роль санітарно-гігієнічного навчання та виховання в педагогічному процесі, виявити шляхи його вдосконалення через впровадження історичного досвіду.

Імпонує аналітично-узагальнювальний підхід автора дисертаційного дослідження до вивчення широкого комплексу проблем розвитку санітарно-гігієнічної освіти на Закарпатті в історичній ретроспективі.

Цікавим і корисним для сучасної науки є узагальнення дисертантом здобутків тогочасних педагогів, внеску закарпатських будителів у санітарне просвітництво населення краю.

Позитивної оцінки заслуговує й аналіз повчального для сьогодення досвіду діяльності громадських інституцій, просвітницьких товариств, які сприяли санітарно-гігієнічній просвіті місцевого населення (Товариство Червоного Хреста; Товариство святого Іоанна Хрестителя, Общество святого Василя Великого та ін., пріоритетними напрямками роботи яких були:

боротьба з антисанітарією через демонстрацію причин, які призводять до різних проблем зі здоров'ям; надання рекомендацій щодо збереження власного здоров'я та здоров'я своїх дітей; проведення активної масово-роз'яснювальної роботи з питань профілактики інфекційних захворювань; прищеплення основних гігієнічних навичок як важливого компонента у профілактиці захворювань; боротьба зі шкідливими звичками) тощо.

Науково вартісним вважаємо третій розділ дисертації – «Тенденції розвитку санітарно-гігієнічної освіти на Закарпатті (1919 – 1950 рр.)», у якому проаналізовано та узагальнено зміст і напрями санітарно-гігієнічної освіти на закарпатських землях, які опинилися у складі різних державних утворень, актуалізовано можливості використання історичного досвіду закарпатських педагогів щодо санітарно-гігієнічного виховання за умов сучасного культурно-освітнього простору.

Вмотивованим є висновок про те, що зміст і напрями санітарно-гігієнічної освіти на Закарпатті досліджуваного періоду зазнавали змін відповідно до зміни суспільно-політичного устрою краю. Так, автор обґрунтовано доводить, що за часів Австро-Угорщини до змісту санітарно-гігієнічної освіти закарпатських навчальних закладів входили санітарно-гігієнічні знання і навички, що сприяли збереженню фізичного здоров'я дітей, гігієнічне виховання, санітарна просвіта. Науково значущими видаються здобуті дисертантом результати щодо санітарно-гігієнічної освіти в закарпатському краї міжвоєнного періоду XX сторіччя, коли вона набула комплексного характеру. Ідеться, зокрема, про впровадження спеціальних навчальних дисциплін («Фізичне виховання», «Виховання оборонності», «Гігієна») та предметів гуманітарного і природничого циклу, зміст яких мав яскраво виражену оздоровчу складову; активізацію позакласної виховної роботи (популяризація гігієнічних знань через організацію в школах курсів першої медичної допомоги, днів і тижнів чистоти); пропаганду здорового способу життя на всіх освітніх рівнях та у позашкільній діяльності (участь школярів у спортивних, антиалкогольних товариствах і секціях); масову санітарно-просвітницьку працю вчителів і лікарів (проведення публічних лекцій, організація санітарних курсів, товариств, організація профілактичних заходів).

Ґрунтовним і новаторським є аналіз системи санітарно-гігієнічної освіти періоду угорської окупації краю, де вона розглядалася в контексті виховання оборонності та формування левентського руху. В.Л. Герасимчук доходить висновку, що в перші роки радянського періоду санітарно-гігієнічна освіта набула професійного характеру (включення дисциплін санітарно-гігієнічного циклу до змісту підготовки медичних сестер і лікарів; створення санітарних дружин та санітарних постів, представники яких провадили активну санітарно-просвітницьку роботу та спеціальну медичну підготовку школярів).

Аналізоване дослідження становить також реальний внесок у розвиток української педагогічної персоналістики: автор реконструює теорію і практику санітарно-гігієнічної освіти крізь призму персоналізації освітньо-виховного процесу на Закарпатті за різних суспільно-історичних періодів, у дисертаційній роботі схарактеризовано «педагогічні портрети» чи подано окремі штрихи до декількох десятків маловідомих і зовсім невідомих освітніх та громадських діячів тощо. На нашу думку, про це варто було зазначити в новизні дисертаційного дослідження.

Послідовний і логічний підхід автора до розв'язання висунених у роботі завдань знайшов концептуальне відображення у сформульованих висновках.

Ознайомлення з дисертаційним дослідженням дозволяє стверджувати, що воно є результатом тривалої копіткої роботи, відзначається високим рівнем науково-методологічних узагальнень та відображає належну фахову підготовку Л.В. Герасимчука. При написанні роботи було віднайдено, систематизовано та проаналізовано 384 найменувань джерел та літератури, з них 30 – іноземними мовами.

Структура рецензованого дисертаційного дослідження загалом логічна. Науковий апарат дисертації сформульований грамотно.

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхня достовірність забезпечені застосуванням комплексу взаємопов'язаних загальнонаукових та спеціальних методів, які доповнюють і коригують один одного, відповідають меті та завданням дослідження; достатньо широкою географією публікацій; участю здобувача в конференціях різного рівня.

Водночас вважаємо за потрібне висловити деякі зауваження і побажання:

1. У вступній частині дисертації варто було чіткіше вказати, які маловідомі архівні матеріали і документи, статистичні відомості, що

збагачують джерелознавче поле дослідження, були введені до наукового обігу вперше.

2. Більш чіткого обґрунтування вимагає верхня хронологічна межа дослідження, а також комплексний аналіз еволюції санітарно-гігієнічної освіти на Закарпатті за сто років (друга половина XIX – перша половина XX століття).

3. Робота тільки б виграла, якби автор більш виразно розкрив вплив зарубіжної реформаторської педагогіки на розвиток санітарно-гігієнічної освіти на Закарпатті у першій третині XX століття.

4. У роботі простежується певний хронологічний дисбаланс при висвітленні розвитку санітарно-гігієнічної освіти дітей та юнацтва на Закарпатті (друга половина XIX – перша половина XX століття). Так, аналізу стану санітарно-гігієнічного навчання і виховання в краї у воєнні та перші повоєнні роки (а це доволі складний період, що охоплював 1939-1950 рр. (Закарпаття з 1939 до 1944 рр. входило до складу гортіївської Угорщини, з 1944 до 1946 рр. існувало як самостійна Закарпатська Україна, з 1946 року увійшло до складу радянської України)), присвячено усього 16 сторінок тексту дисертації.

5. На нашу думку, доцільно було б здійснити порівняльну характеристику змісту, методів, форм санітарно-гігієнічної освіти за різних історичних періодів розвитку українства Закарпаття.

Проте висловлені зауваження носять дискусійний, рекомендаційний характер та загалом не применшують науково-теоретичної і практичної значущості дисертаційної роботи, яка становить самостійне, оригінальне, завершене дослідження.

Сказане дозволяє констатувати, що дисертаційна робота Герасимчука Володимира Леонідовича «Розвиток санітарно-гігієнічної освіти дітей та молоді на Закарпатті (друга половина XIX – перша половина XX століття)», подана на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки,

підготовлена на високому науково-методологічному рівні та містить ґрунтовні теоретичні висновки і практично значущі результати. Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що виконане дослідження є завершеним, самостійно виконаним, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 15 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. за № 567) та іншим інструктивним вимогам Міністерства освіти і науки України щодо докторських дисертацій, а її автор – Герасимчук Володимир Леонідович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,

професор кафедри педагогіки початкової освіти

ДВНЗ «Прикарпатський національний

університет імені Василя Стефаника»

Г. В. Білавич

